

ҚУРОЛЛИ КУЧЛАРИНИНГ РАЎБАРИЯТИ БИЛАН УЧРАШУВ

15 январь куни Мудофаа вазирлигида Ўзбекистон Республикасининг Президентини И. А. Каримов Қуролини раҳбарлигида ўқувчи.

Президент ҳозир бўлган кишиларга республикадаги, Марказий Осиё минтақасидаги сиёсий вазият ҳақида, шунингдек ҳозирги мураккаб ўтиш даврида ижтимоий-сиёсий барқарорликни сақлаш юзасидан Ўзбекистон раҳбарияти қўраётган тадбирлар ҳақида гапириб берди.

Учрашувда «Мудофаа тўғрисида», «Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги қонуларни амалга ошириш, ҳарбий интизомни янада мустаҳкамлаш, ҳарбий хизматчиларни ва уларнинг оила аъзоларини ижтимоий ҳимоялашни кучайтириш масалалари муҳокама қилинди.

Қуролини Кучларни қуриш, ривожлантириш ва ислох қилишнинг ҳозирги шароитдаги концепциясини ишлаб чиқиш масалаларига алоҳида эътибор берилди. Президент ўз нутқида Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий доктринасининг асосий йўналишларини белгилаб берди, унинг мазмунини Ўзбекистоннинг тинчликсеварлик сиёсатида асосланган зарурлигини таъкидлади. Бу сиёсат республиканинг ҳам жаҳон, ҳам минтақа миқёсидаги миллий манфаатларига мос бўлиб тушади.

Ўзбекистон Республикасининг мудофаа вазири генерал-лейтенант Р. У. Аҳмедов ўз нутқида Қуролини Кучларнинг жанговар шайлигини мустаҳкамлаш чора-тадбирлари ҳақида маълумот берди.

Қўшилмалар ва қисмлар қўмондонларининг нутқларида Қуролини Кучларнинг шахсий таркиби республика чегараларининг Ўзбекистон аҳолисининг тинч турмушини, давлат суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш соҳасидаги ҳарбий бурчини шараф билан бажариётганини таъкидлади. Улар ҳарбий хизматчилар ва оила аъзолари ҳақидаги доимий раҳбарлик учун республика раҳбариятига чуқур мамнуният изҳор этдилар ва Ўзбекистонлик жангчилар Ватанининг мудофаа қудратини мустаҳкамлаш йўлида бундан бўён ҳам фидокорона меҳнат қилаверадилар, деб Ўзбекистон Президентига ваъда бердилар.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти учрашув катташчиларининг саволларига жавоб қайтарди.

Учрашув амалий, ишчанлик вазиятида ўтди. (ЎЗА).

* Ишбилармонлик—бозор талаби ОЛИЙ МАҚСАДЛАР ЙЎЛИДА

«Юнитек интернешнл» Ўзбекистон — Ҳиндистон — Америка қўшма корхонаси ташкил этилганига икки йил бўлди. Ишбилармонлар ҳаётида бу давр ичда қўшма ишларни бажариш ҳам, синиб тамом бўлиш ҳам мумкин эди, бироқ «Юнитек интернешнл» шу қисқа давр мобайнида оддий компьютерлар ишлаб чиқаришдан элг мураккаб, юқори инженерлик талаб этадиган ускуналарга ишлаб чиқаришга ўтди. Корхонанинг иш фаолияти ҳақида бош раҳбар Навиҷон Латипов шундай ҳикоя қилади.

— Ҳозир иш бошлаётган кишиларга ҳавасимиз келади. Биз бошлаган чоғда озмунча маъмуриятчилик ва сансалорлик тўсиқларини енгиб ўтишга тўғри келмаганди. Ҳозирда анчагина қулай шароитлар яратилди. Жумҳурият раҳбарияти энди бизга ёрдам қўлини чўзди. Бундай шароитда ишлаб чарчамаслик керак.

Қўшма корхоналар тузмокчи бўлган ҳамкасблар билан бирга биринчи айтомчидан. Биз нимага эришган бўлсак, ҳамкорлар тўғрисида эришдик. Ҳамкорларда, ҳалол, инсофли ҳамкорлар танлай билишда гап кўп. Ҳали корхонамиз шаклланиб, масдан туриб биз Америка ва Оврупадаги қатор корхоналар билан алоқа боғлаб, маслаҳатлашдик. Германия корхоналари билан ҳам боғландик. Лекин шундай бўлса ҳам Ҳиндистондаги «Компьютероникс» — Индия фирмасининг «Винтрон» корхонасини ҳам таъсисликна танладик. Бунда биз бир неча мақсадни кўзлаган эдик. Бу фирма жаҳондаги бешта энг йирик шу хилдаги фирмаларнинг бири эди, шунингдек, Ҳиндистон халқининг маданияти ва аъза-ларининг бизнинг ҳаққимизга қилинган эътиборга оидки. Фирманинг таърифида президент Визен Сингхнинг жавоблари бизга қийнанди. Ўшанга эришдик. Биз томондан эса «Ўзбекистон ҳаво йўллари» миллий авиакомпанияси ташкилотига ажабланимиса ҳам бўлади. Чунки ҳар қандай ишнинг бошланиши ўзаро бевосита алоқалардан бошланади. Бизнинг авиакомпаниямиз бу соҳада керакли ёрдамни аямасди.

Учинчи таъсисчимиз «Вестерн аг ресорсез» Америка фирмаси бўлиб, у кишлоқ хўжалик масалалари билан шуғулланади. Бу фирма кейинроқ қўшилган бўлса ҳам фойдаси катта бўлди. Фирма президенти Жон Петерсон жаноблари Ўзбекистонга келиб, маҳаллий шароитларда юқори ҳосилли картошка навларини етиштириш технологиясини жорий этиш пайидан бўлди. Шунингдек, бу жаноб рангли пахта етиштириш билан ҳам қизиқиб қолди. Америкалик улкан фирманинг раҳбари далаларимизда юриб кишлоқ хўжалик дастури билан қизиқиб шуғуллангани яна фойда бўлди.

Таъсисчиларни тўғри танлаганимиз бизга жуда қўл келмоқда. Ҳинд фирмаси муҳташасилари биз билан тибий, элктрон аппаратура-лар учун бутловчи қисмлар етказиб бериш соҳасида ҳамкорликни бошлаб юбордилар. Америкалик ҳамкорларимиз эса кишлоқ хўжалик соҳасидаги бой тажрибалари билан баҳамжиҳат ўртоқлаша бошладилар.

Биз фақат шу таъсисчи ҳамкорлар билан қиёқон-қаранг қўл қўймай, алоқабат, Ҳозирги кунда чет эллардаги саксондан зиёд фирмалар билан алоқа боғлаганимиз. Уларнинг вақилларини Тошкентга, амалий учрашувга

Р.Хосимова «Олдуз» тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмасида 28 йилдан бери самарали меҳнат қилиб келмоқда. Шу йиллар давомида ўз касбини ўзозлаб келатган бу тикувчи ҳаммиса сифатли маҳсулот топшириши билан бошқалардан ажралиб туради.

СУРАТДА: Р.Хосимова.

Холмат Мирзакаримов сурати.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармони

У. АБДУҒАНИЕВИН ҲАҚИДА
РЕСПУБЛИКАСИ ФАХРИЙ ЕРЛИГИ
БИЛАН МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ички ишлар идоралари ва давлат божхона комитети тизимидаги кўп йиллик самарали иш, ижтимоий турмушдаги фаол иштироки учун Ўзбекистон Республикаси давлат божхона комитетининг раиси Урайимжон Абдуғаниев Ўзбекистон Республикасининг Фахрий ёрлиги билан мукофотлансин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. А. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 15 январь.

Бугунги кун нафаси

РЕСПУБЛИКАМИЗДА

- Янги техника бўйича республика идораларига комиссиясининг кенгайтирилган мажлиси бўлиб ўтди. Унда фермер хўжаликлари учун машина-ускуналар ишлаб чиқаришнинг кескин кўпайтириш масалалари муҳокама этилди.
- Фаргона вилоятида киши вақтига амал қилина бошланди. Вилот ҳокими фармоишин билан идора ва муассасаларда иш олдигада бир соат кеч бошланиб, бир соат кеч тугатилган бўлди.
- Ўзбекистон Фанлар академияси ижтимоий ва гуманитар фанлар бўлимининг йиллик йиғилишида республика илмий-тадқиқот муассасаларининг 1992 йилги иш натижалари ва нобатдаги вазифалар муҳокама этилди.
- Сирдарё вилоят фаолларининг йиғилишида аҳолига савдо, маъиш хизмат кўрсатишнинг аҳоли ва меҳнатқиллар турмуш шароитларини яхшилаш вазифалари муҳокама этилди.
- Жондор районида сут заводи ишга тушди. Бу ерда ҳар соғнада 10 тонна сут қайта ишланиб, етти турдаги маҳсулот ишлаб чиқаришмоқда.

ҲАМДУСТЛИКДА

- 12—13 январь кунлари Москвада Ўзбекистон Республикаси Президентини ҳазратлари Вазирлар маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари И. Х. Жўрабеков билан Россия Федерацияси Вазирлар Кенгашининг раиси В. С. Черномырдин ўртасида музокаралар бўлиб ўтди. Унда икки мамлакат ўртасида иқтисодий ҳамкорликни янада ривожлантириш ва чуқурлаштириш юзасидан шартномалар имзоланди.
- 1993 йил Ашгабада Урта Осиё ва Қозғистон давлатлари ишларининг фестивалини ўтказишга қарор қилинди.
- Тошкентнинг Бош прокурори Маҳмудназар Солиқов шу йил май ойида республика қонуний раҳбариятини ҳокимиятдан четлаштириш юзасидан айбловлардан бир гуруҳ диний ва ижтимоий-сиёсий ташкилотлар раҳбарларига нисбатан қиёқоний шикўгад.
- Туркистонда нефть ва нефть маҳсулотларининг нархи ўн баравардан ҳам йўқоққа оширилди.

ХОРИЖДА

- Ҳиндистон ҳукумати тўла таркибда истеъфога чиқди. Бунга мамлакатда диний неғизда давом этаётган тўқнашувлар сабаб бўлди. Ҳозирнинг ўзида бу тўқнашувларда 1400 киши ҳалок бўлганлиги хабар қилинади. Бу ҳисобга олинган ҳолда ҳукуматда жиддий ўзгаришлар қилинишни мўлжалланмоқда.
- Соёқ ҚСФР бўлингандан сўнг ташкил топган Чехия Республикаси Президентининг Вацлав Гавел ягона номзод сифатида кўрсатилди.
- Форе кўрпазидаги можаор давом этмоқда. АҚШ ва унинг иттифоқчилари Ироқ шикмондаги ҳаво ҳужумидан мудофаа воситаларига зарба бердилар. Америка кўривуши ман этилган ҳудудга кирган Ироқ ҳарбий самолётини уриб туширди.
- Кейинги бир неча кун ичда Афғонистондан 500 дан кўпроқ тожик қочқолари ўз юртига қайтиб келдилар.
- Кена Америка Қўшма Штатларининг «Индвер» космик кемасидаги икки астронавт очик космосга чиқиб, 5 соат давомида илмий-тадқиқот ишларини бажарди.
- Эстония миллий мустақиллик партияси маҳаллий ўз-ўзини бошқариш идораларига фақатгина Эстония фуқароларини сайлашни учун даъват этмоқда. Маълумки, бу мамлакатда истиқомат қиладиган русзабон аҳолининг кўпчилиги республика фуқароси бўлиш ҳуқуқидан маҳрум этилган.
- Америка Қўшма Штатлари Бирлашган Миллатлар Ташкилоти қарорига биноан Сомалига инсонларпарварлик ёрдами кўрсатишни таъминлаш учун қиритилган ўз қўшинларини бу ердан олиб чиқиб кета бошлади. АҚШ ҳарбий кучлари Сомалидан шу йил ўртагарида олиб чиқиб кетилиши мўлжалланмоқда.
- Уч нафар япон олими 67 кеча-кундузда 1400 километр йўлни босиб ўтиб Жанубий кутбага етиб келди.
- Аҳоли сони ўсиши бўйича араб давлатлари ўртасида Сурия биринчи ўринни эгаллаб турибди. Бу ерда йилга аҳоли 3,35 фоизга кўпаймоқда. Ҳозир 12,6 миллион нафар фуқаро истиқомат қиладиган Сурия Араб Республикасида 2025 йилга бориб аҳоли сони 34 миллион нафарини ташкил этишни таъмин қилинмоқда.

* ХДП Тошкент шаҳар Кенгашида ҲАМКОРЛИКДАГИ ФАОЛИЯТ

Ўзбекистон Халқ демократик партияси Тошкент шаҳар Кенгаши ташкилотчилар район ва бошлангич партия ташкилотлари билан кўпгина ишларни ҳамкорликда олиб боришмоқда. Шу бос ҳам кейинги вақтда ХДПга аъзо бўлишни ис-таб арноа ёзувчиларнинг сони тобора ортиб бораётган. Районлар орасида янги партия бошларини ўз аъзаларига топиштириш тадбирлари кенг қўлдан ва қизқарли сўхбат тарзида ўтказилмоқда, дейди Тошкент шаҳар Кенгаши мафкуравий ишлар ва сиёсий таҳлил бўлими мудири Нуршод Ғиёсов. — Фирма-мизнинг далали сифатида Ҳам-за ва Шайхонтоҳур район ташкилотларининг олиб бораётган ишларини тилга олиб ўтиш жоиздир. Биринчи котиблар Шайхат Файзиев ва Эркин Холмиразевлар юйларда биргина янги билетларни топшириш билан чекланмай, ХДПнинг фаолияти, олиб бораётган иш-лари ва нуфузи ҳақида сўзлаб беришмоқда.

Юнусобод ва Собир Раҳимов район ташкилотлари вақиллари маҳалла ҳамда даҳаларда ўтказилаётган

* Уй-жойларни хусусийлаштириш ЯКУНЛОВЧИ БОСҚИЧ

16 январь куни Тошкент шаҳар Қоҳими А. И. Фозилбеков Ўзбекистон пойтахтида уй-жойларни хусусийлаштиришнинг бориши ва уни тўғаллаш юзасидан чора-тадбирлар масалаларига бағишланган кенгаш ўтказди.

Тошкент шаҳар Қоҳими маҳкамаси коммунал мулк ва хусусийлаштириш бош бошқармаси бошлиғи З. А. Абдуллаевнинг ушбу масала юзасидан ахбороти, район ҳокимларининг уй-жойларни хусусийлаштиришни тўғаллаш юзасидан қўраётган чоралари тўғрисидаги ҳисоботлари тингилди.

Хусусийлаштирилиши қўра-да тўғилган квартираларда истиқомат қиладиган фуқароларнинг 99,9 фоизи уй-жойларини хусусийлаштириш ҳақида арзидан берадилар. Мулк эгалари бўлган квар-тира соҳибларига оммавий равишда ордерлар бериш, улар билан бу уй-жойларга хизмат кўрсатилган турар жой бошқармалари ўртасида шартномалар тузиш давом этмоқда.

Аммо хусусийлаштирилиши орқага суратилган баъзи муаммолар ҳам йўқ эмас. Ма-салан, шу пайтгача қатор уйлар учун инвентаризация ҳужжатлари йўқ. Баъзи уй-ларнинг қиймати аниқланма-ган, қатор идоралар ўзлари-га қарашли уй-жойларни ху-сусийлаштириш тўғрисида аниқ-равшан тасаввурга эга эмаслар. Ҳолбуки, уй-жойларни хусусийлаштиришдан корхона ва идоралар ҳам, бу квартираларда истиқомат қиладиган фуқаролар ҳам манфаатдордирлар. Уй-жойларни хусусийлаштириш-ни орқага сурш эса қўшма-ча молиявий сарф-харажат-лар қилишга олиб келади. Ўз қартираларини тўла-тў-кис сотиб олишдан барча фуқаролар манфаатдордирлар. Чунки бу квартиралар учун тўланаётган ҳақ ҳозир бошқа моллар баҳолирига нисбатан жуда арзондир.

Кенгашда шунингдек, та-ш-

Еш авлоднинг касб сирлари билан ошно қилишда янги-са, ҳунар-техника билим юр-тлари кўп келмоқда. Шаҳри-миздаги 46-ҳунар-техника билим юртида ҳам бу борада самарали ишлар қилинмоқда. Бу ерда ўқувчилар бичиш-ти-киш сирларини ўрганишда.

СУРАТДА: уста бичувчи Мавлуда Йўлдошев ва бир гу-руҳ ёшларга сабоқ бермоқда.

Равиль Абдулов сурати.

Нашрга тарадауд

Шарқ адабиёти тарихида «Зафарнома» асари ҳам алоҳида ўринни эгаллайди. Шарифиддин Али Йўлдуз қаламига мансуб бу ноёб асарини китобхоналарга тақ-дим этиш йўлида шарқшу-нос олимлар катта иқидий гайрат кўрсатиб, ушбу ли-рик иқид номунасини ўзбек

ли хабарлар қаҳрамони Бер-нар Тали ўзининг қатъий ва аниқ режалари иштишлари на-тижасида сиёсат соҳасининг яна бир погонсини забт этди. Янгида у Франция ҳукумати-нинг шаҳарлар вазири лавози-мига тайинланди.

● Португалия футбол чем-пинети жамоалари уч ҳафталик таънаффусга чиқдилар. Ҳозир-ча биринчида 18-ўйиндан 29 очко тўплаган «Порто» жа-моаси пашкаламлик қилмоқда. Грецияда эса машҳур «Олимпикос» жамоаси чемпионатда биринчи ўринни эгаллаб тур-ган АЕКни 1:0 ҳисобида мағ-

* Спорт

моқда. Шаҳар бодиблдинг ассоциацияси ташаббуси билан ўйотирилган мазкур му-собада республика, халқаро турнирлар ёлбилари қатна-шадилар. Тўшган барча маб-лағ бир ногирон спортчилар, улар-нинг оилаларига тарқатилди.

Республикамиз истиқлолга эришгач, Ўзбекистон учун жаҳондаги барча мамлакатлар билан турли соҳаларда алоқалар ўрнатиш учун кенг имкониятлар туғилди. Республикаимизнинг хорижий мамлакатлар билан муносабатларида, айниқса, таъқиқ иқтисодий алоқалар вазири Жамоатчи муҳбиримизнинг мазкур вазирлигининг Яқин Шарқ ва Жанубий Осиё мамлакатлари билан таъқиқ иқтисодий алоқалар бўлимининг бош мутахассиси Олимжон Тошпўлатов билан қилган суҳбати ҳам айнан Ўзбекистоннинг Шарқ мамлакатлари билан алоқалари ҳамда жаҳон бозорига маҳсулот чиқариш хусусида бўлди.

— Олимжон ака, айтинг-чи, ҳозир кўпроқ қайси хорижий мамлакатлар билан иқтисодий, сийсий алоқалар ривожланмоқда?

* Ўзбекистон ва жаҳон

ҲАМКОРЛИК КУЧАЯДИ

— Ўзбекистон сийсий ва иқтисодий мустақилликка эришгач, жаҳон ҳам-жамиятига қандай қилиб кириш, ундан ўзига муносиб жойини эгаллаш каби жиддий вазифа пайдо бўлди. Жаҳонда юзлаб мамлакатлар мавжуд. Уларнинг ҳар бири билан фаол иш олиб бориш мумкин эмас. Биз ўзаро манфаатли ҳамкорлик қила оладиган давлатларни аниқ белгилаб олишимиз керак. Шу ўринда бизнинг Осиё мамлакатлари билан савдо-иқтисодий алоқаларимиз ҳақида тўхталиб ўтишни жоиз деб биламан. Масалан, Ўзбекистон билан Хиндистон халқлари бир-бирлари билан қадим-қадимдан тарихий ва маданий алоқаларда узлуқсиз алоқа қилиб келдилар. Президентимиз Исроил Каримовнинг 1991 йил августдаги Хиндистонда таърифи бизнинг анъанавий дўстона муносабатларимиз ривожига янги куч ва заъмон бахш этди. Шу таъриф жараёнида иқтисодий ва маданий ҳамкорлик тўғрисидаги аҳдлашув ва банк алоқалари, фан-техника соҳаларида ҳамкорлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги баённома имзоланди.

Ўтган йилнинг январь ойида Хиндистон ва Ўзбекистон ўртасида савдо-юзасидан муҳим ҳужжат имзоланди. Ўзбекистон таъқиқ иқтисодий фаолият мидий банки билан Хиндистоннинг захираси банк билан ишларига оид битимини имзоландилар. Хиндистонлик талабалар Ўзбекистонда таълим олаётган бир пайтда Ўзбекистонлик ишбилармонлар Хиндистонда ўқиб, менежерлик, дипломатия, таъқиқ савдо сирларини ўрганишмоқдалар.

— Ўзбекистондаги корхоналар Осиё мамлакатларига қандай маҳсулотлар билан чиқаришди?

— Биз кейинги йилларда хориждаги Осиё мамлакатларига пахта толаси, пилла, рағли металллар, мис, арматура, минерал ўғитлар, химия маҳсулотлари, ИЛ-76 самолёти, тракторлар, экскаваторлар, тўқимачилик машиналари, трансформатор, цемент, мрамар ва бошқа қурилиш материаллари, чинни буюмлари, газмоллар ва қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етказиб беришмоқдамиз.

Жаҳон бозорига сифатли маҳсулот чиқараётган шахримиздаги корхоналар ҳақида ҳам икки оғиз тўхталиб ўтсангиз.

— Дарҳақиқат, Тошкентдаги катта-катта завод ва фабрикалар хорижий давлатлар билан иқтисодий ҳамкорлигимизга ўзларининг жуда катта ҳиссаларини қўшмоқдалар. Масалан, Тошкент тўқимачилик компанияси, Тошкент трактор заводи, Тошкент тўқимачилик машинасозлик заводи, В. П. Чкалов номидаги Тошкент авиасозлик ишлаб чиқариш бирлашмалари бу борада сезиларли ютуқларни қўлга киритмоқдалар.

— Олимжон ака, бизнинг республикамизда самарали фаолият кўрсатаётган корхоналар жуда кўп. Жумладан, элга манзур бўлган халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқараётган завод ва фабрикалар аниқгина. Бинобарин, фақат ўзининг эмас, балки жаҳон бозорига ҳам чиқариш учун харидорлигир маҳсулот ишлаб чиқариб, ундан тушган фойда эвазига замонавий техника ва технология сотиб олиб натижада яна халқимиз учун зарур бўлган маҳсулотлар тайёрлаш мумкин. Чунки жаҳон бозорига маҳсулот чиқаришдан сўнг албатта унинг ўрнига бошқа маҳсулот келди ёхуд республикамизга валюта кириши тўша-

ди. Хуллас, бизга маблаг келадди, маҳсулот бекорга кетмайди. Айтингчи бу борада қандай амалий ишлар қилинган? Келажак истиқболларимиз ҳақида ҳам гапириб берсангиз.

— Албатта, юқорида айтганимиздек биз жуда кўп турдаги маҳсулотларни жаҳон бозорига етказиб беришимиз мумкин. Масалан, рақамларга назар солсангиз, масала элга олинганда. Ҳозир республикамизда 1600 та янги корхона бор. Улардан 50—60 фойда тўла кўват билан ишламоқда. Бизда масалан, энергия, ишчи кучи бор, хом ашё етарли. Лекин маблаг ва замонавий технология етишмаслиги туфайли биз хориж давлатларидан ердан сўрашга мажбур бўлишимиз. 10—12 миллион тонна нефтни эса четдан оламиз. Заҳира бўлгани билан уни қазиб керак, транспорт ва бошқа турли ерданчи воситалар керак. Умуман, Ўзбекистонга Америка Қўшма Штатлари, Япония, Малайзия ва Германия каби йирик-йирик мамлакатлар ўз ерданларини кўрсатишга тайёрлар. Лекин ҳозирча ердан олишга шийла-мапмиз, чунки бизга ҳақиқий дўст керак.

Яна бир рақамга эътибор қиладиган бўлсангиз, бизда қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштириш юқори даражада. Жумладан, Ўзбекистон пахта етиштириш бўйича дунёда учинчи ўринда туради. Йилга бир ярим миллион тоннага яқин тола ишлаб чиқарамиз. Лекин шу бир ярим миллион тонна пахта толасининг 80 фойзини бошқа мамлакатларга экспорт қилишга мажбур бўлишимиз. Аҳволни ўнглаш учун келажакда пахтани ўзимизда етиштириб, ундан тайёр маҳсулотларни ҳам республикамизда ишлаб чиқаришга эришимиз лозим. Шундагина «оқ олтин»дан етарли даражада самара оламиз. Бу борада биз Осиё мамлакатлари билан, жумладан, Эрон, Покистон ва Хиндистон билан ўзаро ҳамкорлик қилишга тайёрмиз. Яна бир мўлҳам шундан иборатки, собиқ Совет Иттифоқи бўйича 60 фойзага яқин мева Ўзбекистонда етиштирилган эди. Бу йилга 7 миллион тонна демакдир. Ачинарлики шунданки, катта ҳосилнинг деярли учдан бир қисmini ерга қўлиб кетиб нобуд бўлади. Унинг анчагина қисми эса транспорт воситалари яхши ишламаганилиги учун проқсиз ҳолга келади. Фақат бир қисмининг халқимиз дастурхонига етиб келади. Бу борада ҳам Осиё мамлакатлари билан ҳамкорлик қилишимиз зарур. Чунки бундай ишларда уларнинг тажрибалари бизга нисбатан анча катта.

— Осиё мамлакатлари деямиз. Тўғри. Умумий маънода ҳамма мамлакатлар билан алоқаларимиз яхши йўлга қўйилган, ривожланган. Бироқ қайси Шарқ мамлакатлари билан биз аниқроқ алоқада бўлаётимиз, аниқ амалга оширилган тадбирлар бўлса шу ҳақида ҳам тўхталсангиз.

— Ҳали айтиб ўтдим, Хиндистон республикаси билан бизнинг ўзаро иқтисодий ҳамкорлигимиз йилдан-йилга ривожланиб бораётган. Яна шунинг ҳам айтиб ўтишни жоиз деб биламанки, яқинда Хиндистон республикасининг савдо вазири Салмон Хуршид бошлиқ Хиндистон делегацияси Ўзбекистонга таъриф буюрди. Бу таъриф жуда ҳам сермазмун ва фойдали ўтди. Қўпгина шартномалар тузишга келишиб олинди. Шу жумладан ҳаммамизга маълум бўлган Тошкентдаги «Ганга» магазинини кейинчалик ободонлаштириш, кенгайтириш ва у ердаги Хиндистон маҳсулотларини қўлайтириш назарда тутилди. 3ўр мамнуният билан шунинг айтиш керакки, «Ганга» магазинида бир бўлим очиб шўжлаллангилар. Бу бўлим фақат дунёга маҳсулот бўлган хинд чойи билан савдо-сотиқни ривожлантиришга имкон яратди. Бу шу бўлимнинг ёнида бир чойхона очиб режалари ҳам бор. Бу чойхона биттач Ўзбекистонликлар оғина бўлса ҳам оламга маҳсулот хинд чойини тановул қилиб, мароли ҳордиқ чиқаришлари мумкин бўлади. Энг яқин қўшниларимиздан бири Покистон Ислон республикаси билан алоқалар ҳам диққатга сазовор. Покистон Ислон республикасининг турли делегациялари, корхоналари, тижоратчиларининг Ўзбекистонга таърифлари тобора қўлайлиги. Масалан, ўтган йилнинг октябр ойининг охирида Миён Ҳабибулло бошчилигидаги Покистон делегацияси Ўзбекистонга келди. Миён Ҳабибулло Палачини президентини бўлиб, у билан бирга 80 дан ортиқ тижоратчилар, ишбилармонлар таъриф буюришди. Улар ҳам Ўзбекистоннинг кўзга кўринган корхоналарида бўлишди. Раҳбарлари билан учрашди ва ўқимизда каттаки келажакда бизнинг Покистон Ислон Республикаси билан қиладиган ҳамкорлигимиз яна ҳам сермазмун бўлади.

— Мароқли ва сермазмун суҳбат учун раҳмат.

Суҳбатдош Ғофур ЖАМОЛОВ.

Бозор муносабатларига ўтишимиз кўнлаб қийинчиликлар келтириш билан бирга ҳар бир ташкилот, идора ва раҳбарлардан ишбилармонлик билан иш юритишни талаб этмоқда. Ҳар бир соҳа, хусусан, халқ таълимида ҳам мавжуд имкониятлар излаб топилиб, муаммалар ва ўқувчилар модаллиги яхшироқ рағбатлантириляпти. Собир Раҳимов район халқ таълими бўлими томонидан «Энг яхши мактаб ва ўқитувчилар» танловининг таъқиқ айтилган фикрининг эриши далилидир. Шунинг алоҳида таъқиқлаш зарурки, қизғин баҳс ва мунозараларга бой ўтган мазкур тадбирдан кўтилган натижа чакки бўлмади. Мактаб жамоалари ҳамда муаллимлар ўзларининг бор куч-ғайратлари, ижодий қобилиятларини намойён этишди. Бинобарин, танлов давомида билим даргоҳларини кўргазмалли воситалар билан таъминлаш, ўқув хоналарини жиҳозлаш, шунингдек, ўқитувчиларнинг билим доираларини кенгайтириш борасида жуда кўнлаб ишлар қилинди.

Танловда райондаги 234 ўрта мактаб жамоаси биринчи, 192 ва 29 ўрта мактаблар эса фахрли иккинчи ва учинчи ўринларни қўлга киритдилар. Бу билим даргоҳларига 5000, 2500, 2000 сўм миқдорда пул мукофотлари берилди. Айниқса, ўз-

* Келажакимиз—мактабда

ҒОЛИБЛАРГА МУКОФОТ

бек тили ва чет тиллар бўйича сазов бераётган ўқувчилар муносиб таъқиқларидан О. На тили ўқитувчиларидан С. Мухомова (242-мактаб), М. Хусанова (233-мактаб), М. Абдуқодирова (242-мактаб)лар энг яхши ўқитувчилар деган фахрли номга сазовор бўлишди. Чет тили ўқитувчиларидан Х. Ғаниева (234-мактаб), С. Аватова (278-мактаб) ва Р. Муҳажжоева (22-мактаб)лар ҳам ана шундай номга лойиқ деб топилишди. Булардан ташқари район ҳокимининг ўринбосари Ш. Пулатов ва район халқ таълими бўлими бошлиғи М. Одиловлар турли мактабларда таълим олаётган юқори синф ўқувчиларидан 47 нафарига 500 сўмдан пулни стипендия тариқасида топиридилар.

Шунинг қувонч билан тилга олиш зарурки, — де-ди район халқ таълими бўлимининг мудирини М. Одилов, — таъқиқ этилаётган бундай тадбирлар ҳозирги мураккаб шароитда таълим-тарбия самардорлигини оширишга янги ердам беради. Айни пайтда ўқитувчилар ва болаларни моддий рағбатлантириш ҳар ҳисобдан ҳам зарур деб қисоблаймиз.

Шавкат САЎДИЕВ.

СУРАТЛАРДА: танлов ғолиблари ва уларни таъқиқлаш пайти акс эттирилган. Ҳолмат Мирзакаримов суратлари.

Ҳар гал «Олдуз» тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмасида бўлганимизда, шу бирлашмага қарашли 1-филиал тўғрисидаги аниқ маълумотларни қўлайлиги билан таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак.

Бирлашмаси бош директори мовини Акбар Иноғомов билан филиалдаги цехларини айланиб, чиқдик. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак.

Кўчкор ака иш фаолиятининг ўзига хос қирралари билан яқиндан танишишга ундади. — Кўчкор ака иш фаолиятининг ўзига хос қирралари билан яқиндан танишишга ундади. — Кўчкор ака иш фаолиятининг ўзига хос қирралари билан яқиндан танишишга ундади.

* Дарахт бир жойда кўкаради

РАҲБАР ИШБИЛАРМОН БЎЛСА...

— Филиалимизга 1968 йилдан раҳбарлик қилиб келётган Кўчкор ака тикув дастгоҳларини алмаштириш, Германияда тайёрланган ускуналарни ўрнатилишда ишбилармонлик билан таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак.

ри яққол кўринади. — Ташкилотчи раҳбар Кўчкор ака ўнлаб шоғирлар тайёрлади. Мен ҳам у кишининг шоғирларидан бири бўлман, — дейди Акбар Иноғомов. — Биринчи филиалимизда кўп йиллардан бўйи йиллик режалар 110—120 фойзага ундади, — деб қўшиб қўяди у.

Дарахтнинг, «Олдуз» тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмаси 1-филиал муҳри билан савдо дўконларида турган кўчкор ака иш билан таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак.

Кўчкор ака иш билан таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак. Тикувчиликнинг қўлайлиги таъқиқлаш керак.

БИРЛАШМАННИНГ ЙИГИТ-ЁШИ

Бу ва шунга ўхшаш бошқа жиддий илмий-амалий изланишлар автомобилли транспортдан янгида самаралироқ фойдаланиш имконини бермоқда.

Шу сана муносабати билан бирлашмага юбилей шодлиғи бўлиб ўтди. Унда бирлашмага бош директори И. Саломов маъруза қилиб, корхонанинг босиб ўтган шонли йўли ва фаннинг шу соҳавий йўналиши тарай-

монлама жойлашиб, унинг илмий-техник негизи янгида мустахкамланди.

Таънанали кечада «Тошвилояттранс», «Тошвилояттўловчитранс», «Тошшахтотранс» концентрлари, «Узавтотранс» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси ва бошқа турдош корхоналар раҳбарлари сўзга чиқиб, бирлашманинг кўп-сонли жамоасини мазкур

сана билан мураккаб эъти-дилар. Бирлашманинг фаол ходимларидан бир гуруҳига Ўзбекистон Республикаси Автомобиль транспорти вазирининг Фахрий ёрликларини ҳамда «Фахрий авто-транспортчи» ишончлари топирилади. «Тошшахтот-ловчитранс» Давлат ассоциацияси билан жамоасини юз минг сўмпул билан мукофотлади.

Абдулла АҲАДОВ.

* Хорижда

ҚОН ТЎКИШ ТЎХТАТИЛСИН

Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик бўйича Америка комиссияси (Хельсинки комиссияси) расий, конгресс аъзоси Стени Ховер (Мэриленд) ва комиссия хатматис, сенатор Денис Деконсини (Арizona) ақинда Америка қурулқандаги қўшниларидан собиқ Югославияда фойдаланиш имконияти йўқ эмас, деб айтилди.

Янги қаҳирилган конгрессда Ховер ўзининг эгаллаб комиссия расий вазифасини бажариши лозим бўлган сенатор Деконсини, шунингдек, собиқ Югославияда муҳолифлик қилаётган томонлар вакиллари ўртасида Женевада бўлаётган музокара-ларнинг қаттиқ таъқиқ ҳам қилди. Деконсини шу билан бирга Босния ва Герцеговинага қўрол-проғлар етказиб беришга эмбарго бекор қилиш, Манедонини тан олдиш, АҚШ ҳамда Европа ҳамжамияти мамлакатлари қабул қилиб олаётган қочоқлар сонини қўлайти-

ришга даъват этди. Деконсини Босниянинг бўлишини назарда тутиётган Босне-Оуэн тинч йўл билан тартиб ўрнатилиш режасидан ҳафсаласи дутунлай пир эканлигини изҳор этди. Конгресс аъзоси Ховер ҳам бу масалаларда ҳамкасбининг нуқтаи назарига қўшилганлигини айтди.

Матбуот ходимлари билан учрашувда, шунингдек, яхши маълум бўлган ҳукуқий ҳимоя қилиш учта юхукумат ташкилотини вакиллари ҳам сўзга чиқдилар. «Чегарасиз враждар» Париж гуруҳидан бўлган Франсуа Солнье ўзи аъзо бўлган ташкилот «Босния мусулмонларини илчил билан қириниш режаси» манжудлиги тўғрисида биринчи марта далиллар олганлигини айт-

ди. Унинг сўзларига қараганда, бу далиллар Босния ва Герцеговина ҳудудидagi Козарка районига жойлашган қамқоқоналар собиқ маҳбустларини ёрқо қилишларга асослангандир. «Уларнинг далиллари текшириб ва яна қайта текшириб қўрилади» деб таъқиқлади Франсуа Солнье.

Солньенинг айтилганлиги «Халқаро амнистия» Вашингтон бўлимининг директори Жеймс О'Ди ва «Хельсинки хоч» гуруҳининг Вашингтондаги вакилиги ҳодимаси Дайна По Кемпнер ҳам қўнлаб-қувватладилар. Улар ҳам Босния ва Герцеговинада аҳолини қириниш оид далилларини аслатиб ўтирди. Олинган далиллар айбдорларни ҳарбий жи-

ноятлар тўғрисидаги иш бўйича судга тортиш учун қи-фол қилди, деб қўшимча қилди Дайна По Кемпнер. Франсуа Солнье Халқаро Қизил Хоч қўмитаси бориб кўришга имкон бўлмаган йил анчагина номмаълум қамқоқоналар тўғрисида ҳам эс-латиб ўтди. «Халқаро амнистия» ҳам яширин ҳибсо-налар борлиғига ишонди, деб таъқиқлади О'Ди. У баъзи уйингоҳлар, ҳатто мактаблардан қамқоқоналар таранда фойдаланилаётганлигини қўшимча қилди.

Аҳоли мунтазам қириб юборилаётганлигидан ташқари Босния ва Герцеговинада, мусулмон аёллари эпписига аўрланаётганлиги тўғрисида ҳам яқиндан ҳи-сobotларда айтиб ўтилган.

Жеймс О'Ди айтидики, «Халқаро амнистия» яқин кунларда ҳамма бешдаги Босния аёллари эпписига аўрланаётганлиги тўғрисида маълумотнома босиб чиқармоқчи. Ҳаммани, ҳатто 13 ёшли ва ундан кичик қизларни ҳам, аўрламоқда, деб таъқиқлади у. Деярли барча аўрлаш ҳоллари серблар томонидан амалга оширилмоқда, мусулмон аёллари уларнинг таъқозунига учирамоқда. 3ўрланган аёллар қанчаллигини «эҳтимол, ҳеч қачон аниқлаб бўлмайди» деди Жеймс О'Ди. Лекин хотин-қизларнинг қирдирилишига «кенг қулоқ еганлиги»га шўбха йўқ, деб қўшимча қилди у. Ақрим қамқоқоналар фақат аёлларни аўрлаш учун мулкисалланган деб, таъқиқлади О'Ди.

У барча қочоқларни қабул қилишдан беш тортганлиги учун Европа ҳамжамиятини қаттиқ таъқиқ қилди.

(АҚШ ақчихонаси таъйёрлаган материаллар асо-сид).

«Технолог» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси маҳсулотлари сифатлиги билан ажралиб туради. Корхонанинг бу муваффақиятига мураббий ишчилар муносиб улдуш қўшиммоқда. Ушбу суратда ана шундай касб усталаридан В. Ерин ва И. Ткачевларини кўриб турибсан. Улар ускуналар тайёрлаш лабораториясида маҳсулот сифатини қўздан кечиряшмоқда.

Рустам Шарипов сурати.

Агар Жаҳонгиршоҳ Бобур авлодлари ичида бора-бора яратилган беназар, жаннатсифат боғлар бунёд эттирган улуг бора яратувчи бўлса, меъморчилик бобида унинг ўғли Шох Жаҳонга тенг келадигани бўлмаган. У ҳукмронлик қилган йиллар (1628–1658) ҳақида равишда Бобурийлар санъати ва меъморчилигининг олтин даври ҳисобланади. Деҳлида у қурдирган муҳташам Қизил қалъа, Хиндистонда энг катта ҳисобланган Жоме масжид ва бошқа иншоотлар ҳам аҳли жаҳон эътиборини ҳауузгача тортиб келмоқда.

Шох Жаҳон 1638 йилда салтанат пойтахтини Аградан Деҳлига кўчиради ва Шохжаҳонобод (ҳозирги Эски Деҳли худуди) шаҳрига асос солади. Шаҳар маддал суръатлар билан бунёд этилади ва 1649 йилда, яъни 11 йил деҳанда қуриб битказилган. Маҳаллар, кенг йўллар, масжидлар ва ўрғасидан катта ариқ оқиб ўтадиган Чандий Чок бозори шаҳарнинг кўрғи бўлган. Қизил қалъада шох саройи жойлашган. Қалъанинг узунлиги тахминан 900 метр, эни 550 метр бўлиб, айланаси 2,4 километрдир. Ҳамид ва Аҳмад исми устлар мазкур қалъанинг меъморлари ҳисобланади. Унинг ичида бир қатор ажойиб меъморчилик намуналари ўрин олган: Мумтоз Маҳал, Ранг Маҳал, Хос Маҳал, Девони Хос, ҳаммом, Марварид масжид шулар жумласидандир. Девони хоснинг пештоқда қўйилган машҳур ибора икки марта такрорлаб ёзиб қўйилган: «Агар ер юзидан жаннат бўлса у шу ердир, шу ердир, шу ердир».

Худди шу Девони хос саройининг марказида бир пайлар мармар шохсупада жаҳонга донги кетган «Товус тахт» турган, лекин уни 1739 йилда Деҳлига бостириб қирган Эрон шох Нодиршоҳ олиб кетган. Шох Жаҳон ҳафтанинг ҳар кун ҳар хил тахтда ўтириб мамлакатни бошқарган экан. Ана шундай тахтлар ичида энг гўзали, қимматбаҳоли мана шу «Товус тахт» («Тахти товус») экан. Айтишларича, бу тахт 1628 йилда Шох Жаҳоннинг салтанат тахтига ўтириши шарафига ясалган бўлиб, ривоятларга қўра, уни ясаган 7 йил вақт 7 миллион рупия пул сарф бўлган экан!

«Девони хос» саройининг ўрта-сида «Жаннат» ариғи («Наҳри биҳишт») ўтган бўлиб, бир замонлар ундан муаттар ҳидлар таратиб гулоб (гул суви) оқиб турган.

Шох Жаҳон қурдирган мўъжизакор обидалар ичида энг сараси, дурдонаси, таърифига сўз оқиб қилдирган сўзсиз, Тож Маҳал мақбараси ҳисобланади. Тож Маҳал — бобурийлар меъморчилик санъатининг чўққисидир. У турли ўхшатишлар билан аталган. Масалан, «нисон қўли яратган оппоқ мўз тўғони», «гўзал аёл муҳаббати шайнига битилган тошдаги дoston», «мармарда акс этган ора». Бу бетакдор мақбарага аталб сон-саносиз шеър — ғазаллар битилган.

Тож Маҳал ҳақида жула кўп ёзилган ва ёзилмак. У ҳақида олдин сийҳдан тортиб, шу соҳа билимдонлари — мутахассислар, адиб шонрлар ва ҳатто давлат арбоблари ҳам тўқилганлаб ёзилган. Ўзбек китобхони Тож Маҳал ҳақида арчагина нарсалар билди. Биз ҳам бу гўзал мақбара ҳусусида бағатсирок сўз юритмоқчимиз. Мақсадимиз — ўқувчига у ҳақида бир қатор янги маълумотларни ошкор этишдир.

Милоди 1631 йил. Шох Жаҳон (болалиқдаги исми Хўрам), тахтга ўтириларини учинчи йили. Марказий Хиндистон — Даканда Қон Жаҳон Лўйдига зарба бериш учун Бурхонпур, шаҳри яқинида қўшинни тайёрламоқда эди. Шох Жаҳон ой-кўни яқин бўлишига қарамай рафиқаси Мумтоз Маҳалга ҳарбий сафарда ҳамроҳ бўлишга икозат берган эди. Қарамадан (табиийки, муваққат қарамадан) ҳабар олишга подшо бир одамини юборди. У қайтиб келиб, қиз тугилгани, чақалоқнинг аҳволи яхшилигини айтди-ю, Мумтоз Маҳал ҳақида индамайдди. Подшо бундан хавотирга тушди ва иккинчи бора одам юборди, лекин у қайтиб келмайдди. Учинчи одами ҳам қайтиб келмайдди. Вақт ярим тундан оқсанда тоқати тоқ бўлган шох энди ўзи қарамага кетмоқчи бўлиб турганда хабарчи келиб: «Малика тузуқлар, фақат дармонлари йўқ. Ўртаблагча бир-оқ тинибди, сал қувватга кирасан, дедилар» дейди.

Бу хабардан подшонинг кўнгли таскин топадию қарамага ерталаб бораган, деб дам олгани эътиди. Бир неча соатдан кейин «Малика»нинг тоблари бўлмаг қолди» деган хабар билан уйғонди. У эътиди билан Мумтоз Маҳал ҳузурига етиб боради. Шох Жаҳон келганда малика ўлим тўшагидан ётар, атрофида қанаъатлар, табиилар қатор бўлиб турган эди. Подшо ичкарига кириб келиши биланок 2 кишидан бошқа ҳамма хонани тарк этди. Маликанинг энг суюқли канизиги Сотинисо ва энг ишончли табии Вазир Хонгина қолди. Табиб чақалоқ қориндагидак малика унинг йиллаган товушини эшитганини, бу эса яхшилигини билдирмаслигини подшога сенингизга айтиб беради. Шох Жаҳон хотини билан ача-чага суҳбатлашиб ўтирди. Ривоятларга қўра, Мумтоз Маҳал ўлим олдиндан эрига қуйидаги 3 нарсани воясат қилган: болаларга бирдай муносабатда бўлиш, уй-лаҳмасини ва ниҳоят, унга атаб дунёда тенгсиз мақбара қурдириш.

Мумтоз Маҳалнинг аёл исми Аржуманд Бону Бегим бўлиб, у Бобурийлар саройининг бош вазир Асаф Хоннинг қизи, Нур Жаҳон (Жаҳонгиршоҳнинг хотини)нинг яқини бўлган. Аржуманд янги ҳисоб билан 1612 йилнинг 27 март кунини шаҳзода Хўрамнинг ниҳонига ўтди.

Аржуманд Бону Бегим шу қадар гўзал, оқил, дилдор ва тал-биркор аёл эканики, қайнатаси Жаҳонгиршоҳ уни ҳам назат қилиб, ҳам эриклаб «Мумтоз Ма-

ҳал», яъни «Саройнинг сараси» деб атаган. Ўша пайтдаги сарой шонрларининг таърифига қўра «унинг ҳусни-жамолидан ҳатто ой ҳам уялар, жамолидан шунча нар тур таралар эканики, тўқнашидан қўриқ юлдузлар қўздан пинҳон бўларкан».

Аржуманд Бону билан Шох Жаҳон 18 йил бирга турмуш кечирди. Шу давр мобайнида Аржуманд Бону эрига сарой ишларида ҳам, давлат ишларида ҳам маслаҳатчи ва энг яқин ёрдамчиси, ўнг қўли бўлган.

Шох Жаҳон суюқли рафиқасининг вафотидан сўнг унинг васиятини бекаму кўст бажо келтирди: имкон қадар фарзандларига бирдай яхши муносабатда бўлиди, умрининг охиригача уйланимай ўтади.

Аржуманд Бону Бегим дастлаб Бурхонпурнинг ўзиди, Тахти дорсининг бўйига вақтинча дафн этилади. Ярим йилдан сўнг Агра яқинида Жамна дарёсининг соҳилидаги Акбаробода келтирилиб, қайта дафн этилади. Ниҳоят, учинчи марта ҳозирги «жойга», яъни Тож Маҳал мақбарасига дафн этилади.

Ривоят қилинишича, Шох Жаҳон хотинининг ўлимидан ниҳоятда изтироб чекади. У салтанатдаги жамини кўнглилар табириларни бекор қилди-да, ўз хонасига кириб, эшикни бекитиб олади. Шу бўйи 8 кунгача чиқмайди. Шу 8 кун мобайнида у туз ҳам тотимайди. Эшикни очиб, бир нима деб сўрашга сарой аҳлидан ҳеч кимнинг юраги бетламайди, лекин эшик ёнига келиб, қўлоқ солганлар шохнинг оқ тортишидан булук ҳеч нарсани эшитмаган.

* Мирзо Бобурнинг 510 йиллиги олдидан

ШОХ ЖАҲОН ОБИДАЛАРИ

(«Бобурийлар мероси» китобидан)

Ниҳоят, 9-кунг Шох Жаҳон қайридан чиқиб келади. У шу кичар ўзгариб кетган эдики, қўра-ганлар таъиймай қолади — шохона либосни тарк этган, нақ қаландарнинг ўзгисини бўлиб қолган эди. Бутун салтанат бир неча йилгача аза тутади: қўшиқ, рақсу мусиқа, зеб-зийнатлар, ясан-тусанлар унутулади.

Шох Жаҳон севикли хотинининг асосий шарты, яъни дунёда тенги йўқ мақбара қуриш ишига қон-диш билан киришди. Турли ўлкалардан машҳур усталарни йиғди ва бўлажак мақбаранинг тарҳи муҳокама этилади. Узоқ танловдан сўнг бир тўхтамга келилади. Деярли бир йил таёй-гаридан сўнг Мумтоз Маҳал вафотининг бир йиллиги қуйида мақбара пойдеворида тош қўйилади. Унинг андазаси Деҳлидаги Хумоюн мақбарасидан олтинган. Услуби ўхшаш, фарқи шундаки, Хумоюн мақбараси боғнинг ўрта-сида жойлашган бўлса, Тож Маҳал боғнинг тўридадир.

Мақбара қурилиши 1632 йилда бошланади. Асосий қисми 1643 йилда қуриб битказилган, лекин тулғи қуриб битказилган йили деб 1653 йил ҳисобланади. Ушбу қурилишнинг қўламини шу нарсадан ҳам билса бўладики, у 22 йил давомида қурилган, доимо 20 минг киши банд бўлган. Кетган сарф-харажатлар ақл бовар қилмас даражада — турли манбаларда турлича кўрсатилган — 6 миллиондан 60 миллион рупиягача. Бундан бошқа рақамлар ҳам келтирилади. Масалан, Абдул Ҳамид Лахурийнинг «Подшоҳнома»-сида мақбарага 5 миллион рупия сарфланган дейилса, бошқа бир манбада эса тийин-тийингача ҳисоб-китоб қилинган рақам келтирилади — 31 миллион 748 минг 28 рупия ёки 3 миллион 174 минг 802 фунт стерлинг. Бу ҳисоб-китоблар, табиийки, ўша замондаги нарх-наво асосида берилган.

«Тарихи Тож Маҳал» номи асарда айтилишича, қурилиш ашёлари турли-туман ўлкалардан келтирилган. Чунончи, сарғиш мармар Марказий Хиндистондан, оқ мармар Ражастхоннинг Махрани деган жойидан, биллур Хитойдан, ёқут-лаъл Бадахшондан, локу-вард Шри Ланка (Цейлон) дан, янги тошлар Панжобдан, ақиқ Эрондан, маржон ва дурлар Ҳинд уммонидан келтирилган. Яна бир қатор қимматбаҳо ва ярим қимматбаҳо тошлар ҳамда ашёлар бошқа ерлардан олиб келинган. Мақбарани беашига қўлаб миқдорда ёқут, садаф ва олмослар ишлатилган.

Бу мўъжизалар мўъжизаси бўлиши мақбаранинг меъморни ким бўлган, деган савол туғилиши табиий, албатта. Тарихчиларнинг айтишича, мақбара лоийҳасининг муаллифи Уста Мухаммад Исхон Афанди бўлган. Вухоронлик уста Ота Мухаммад бош ҳайкалтарошлик вазифини бажарган.

Хиндистонда нашр этилган бир асарда «Тож Маҳал»нинг қуришда иштирок этган 40 га яқин асосий усталарнинг номлари, қисси мамлакатдан экинчи қисби ва олийк масофининг рўйхати келтирилади. Биринчи ўринда лоийҳачи Мухаммад Исо Афандининг номи келтирилган, туркилик, маоши 1000 рупия; ундан кейин туркилик хаттот Саттор Хоннинг номи келтирилади, маоши 1000 рупия; учинчи ўринда самарандлик лоийҳачи Мухаммад Шариф, маоши 1000 рупия ва ҳоказо. Хиндистонлик, эронлик, арабистонлик, балхлик, бағдийлик, бухоролик, шомлик ва бошқа юрт ва шаҳарлардан келган усталарнинг номлари ҳам келтирилган. Қўриш

турбидини бош меъморни аниқлаш унчалик осон эмас.

Тож Маҳалнинг бош меъморни ким эканини тўғрисидаги мунозаралар бир бошқа ҳақнинг олдида «ҳолва» бўлиб қолди: «Индиян экспресс» газетасининг 1988 йил 8 октябр сониди бир шов-шувга сабаб бўлган хабар тарқатилди. Нью-Йорклик Марвин Миллз деган бир меъмор Деҳлидаги Қизил қалъада жойлашган «Ранг Маҳал» саройидан олтинган бир ёғоч парчасини энг замонавий усул билан текшириб қўшти. Деҳлидаги Қизил қалъа ва Жоме масжидини Шох Жаҳон қурдирганини бутун дунё тан олган. Лекин Миллз жаноблари шу текширувлари натижаси ҳақида мана бундай деб ёзди: «Текширилган ёғоч миллидий 1460 йилга мансуб. Шу санадан 60 йил олдин 8 кейин бўлиш аҳтимоли 68% ни ташкил этади, яъни Шох Жаҳон бу обидани қуриб битказди, деб тан олган 1648 йилдан 200 йил илгаридир».

Миллз жаноблари бу даъвосидан 4 йил бурун Тож Маҳал ҳақида ҳам шунчақа фикр билдирган экан, яъни Тож Маҳал Шох Жаҳон давридан анча илгари қурилган, деган «ғоя»ни илгари сўраган экан.

Хиндистондаги жамини тарихий ёдгорликларни сақлаш, таъмирлаш, илмий-тадқиқот ишлари олиб бориш Хиндистон Археологик Хизмати номи ташкилот эъмомаси юклатилган. Аммо жаноб Миллз шу эътиборли ташкилотга ҳам очиндан-очиқ ишончсизлик билдириб, Хиндистондаги жамини ўрта аср ёдгорликлари уларнинг қурилган йилини аниқлаш мақса-

дида илмий-тадқиқот олиб бориш учун очик деб эълон қилинсин, дейди.

Одамзот борки, бу гўзал обиди яратувчиси ҳақида ҳар хил мунозаралар, турли-туман миш-мишлар бўлаверди. Лекин бир нарсасидан — у мана салкам 3,5 асрдан бери кишиларнинг ақлини лол қолдириб келмоқда. Шундай улкан иншоотнинг бароят мутаносиблиги, ҳавода муаллақдай қўрилиши, оппоқ мармарнинг турли жулоларда товланиши ҳақиқатан ҳам инсон ақли бовар қилмас даражада. Шох Жаҳон — Янги Тож Маҳал ҳақида бундай деган экан: «Ер юзидида одам — болаи бунин бунёд этишга қодир эмас, бунинг шакли-шамойли осмондан тушуриландир». Эъвад! Лўп деган инглиз арбоби эса қуйидаги гапни айтган: «Ақли дунёни икки тоифага бўлиш мумкин: биринчиси Тож Маҳални қўрганлар, иккинчиси — қўрмаганлар».

Хиндистонга чет элдан келадиган одам борки, ҳаммаси Тож Маҳални кўрсам дейди. Чет элдиларига эмас, балки хиндиларнинг ўзи ҳам бу гўзал мақбарани кўришга орузманд.

Калина Хиндистонга ўқиб учун борганда ҳам, хизмат юзасидан ташриф буюрганда ҳам бу тенгсиз обидани кўриш шарафига мўъассар бўлмаган — бир эмас, ўн маротабадан энг энгери қилганлар ва мақбарани! Ҳар гап борганимда ўзим учун Тож Маҳал билан боғлиқ кичик-кичик кашфиётлар қилганман. Шунлардан биттасини айтиб бермоқчиман.

Бир сафар сайёҳлар билан бирга мақбарани зиёрат қилгани бордик. Агра, хусусан, Тож Маҳал тарихини яхши билдирган Ислом Аҳмад исми ҳинд сайрбон билан мақбара ҳақида мириқиб суҳбатлашганимиз. Шунда у менга айтиб қолди: «Дикрат билан қаранга-мақбара атрофидан тўртта минорага, бир нима сездингизми?»

Мен бу минораларнинг баландлиги 42 метрдан эканини яхши билганман. Оппоқ мармарданлиги кўришиб турибди. Яна нимаси бўлиши мумкин? Шунча тикилдиму, бирон-бир акралиб турадиган, ўзига хос нарсани сезмадим. Шунда сайрбон менга деди: «Дикрат билан тинилсангиз, ҳамма миноралар ташқари томонга хвёлига олган. Биласизми нега шунча қилинган?» Менинг жавобимни кутиб ўтирмай ўзи жавоб бериб қўй қолди: «Бу шунинг учунки, мабодо бирон-бир офат юз берса, масалан, ер қимирласа, миноралар қулаган тақдирда ҳам улар мақбаранинг устига қуламаслиги керак. Шунинг учун шундай қилинган», деб гапини ақунлади ҳинд сайрбон.

Ушбу 4 та минорани 4 нафар қанаъатка, мақбарани эса 4 нафар қанаъат қуршовида турган гўзал маликага қиёс қилишди. Мақбара ҳамма эиератчилар билан гавжум, айниқса, жума кунлари одам сиймай кетади. Жумада бутун Хиндистонда ислом ёдгорликлари кириш бепул бўлади.

Хиндистонда инглизлар ҳукмронлик қилган йилларда мақбарага катта зарар етказилган: Тож Маҳал деворларига ва сағаналарга қадалган олмос ва қимматбаҳо тошлар кўчириб олиб кетилган. Бу босқинчиликнинг «қаласини» Нодиршоҳнинг қўшинлари «тўлдирган». Бу ҳам майли-ю-й, Бикрам Гривалинни ёзишча, инглиз лордларидан Вильям Бентинг Тож Маҳални бузиб ташлаш «ғоя»сини тақлиф қилган. Ҳайриятки, бу «ғоя» ўтмаган.

Шох Жаҳон Тож Маҳалнинг рўпасига, дарёнинг нариги соҳилига ўзи учун қора мармардан худди шундай мақбара қурдирмоқ-

чи бўлган ва оқ «Тож» билан қора «Тож»ни қумушдан ишланган муҳаббат ва садоқат қўприғи билан туташтирмоқчи бўлган. Янги қора «Тож»нинг пойдеворини қуриш бошланган ҳам, бироқ шаҳаншоҳнинг бу ораси рўёбга чиқмай қолган. Унинг ўғли Аврангзеб тахт учун курашда ана-уналарни енгиб, отасининг тахтини эгаллади ва уни Агра қалъасида ҳисобда сақлади. Аврангзеб тахтин эгаллагандан кейин Шох Жаҳон яна саккиз йил умр қурди. У ҳаётининг сўнгги дамидагача эртдан кечгача ўзи яратган дурдона — севикли рафиқасининг мақбарасидан қўзини узмай ўтирди ва 1666 йилда меҳрибон ва суюқли қизи Жаҳоноронинг қўлида жон беради. Шу йилнинг 3 феврал кунини Шох Жаҳон қуриш насиб этмаган қора «Тож»га эмас, балки оқ «Тож»га, хотинининг ёнига дафн этилади.

Мақбара кўш қавати. Ичкарига кирган киши дастлаб юқори қаватга қиради. Залининг ўртаида 2 та ёнма-ён сағана. Марказдаги, кичикроқи Мумтоз Маҳалники, чап томондаги, каттароқи эса Шох Жаҳонники. Ҳақиқий қабрлар эса, шу сағаналарнинг айнаи остида, қоронги ертўлада бўлиб, у ерга ҳам шу залининг ўзиди кенггина зинадан тушилади. Ичкара сағана олдида доимо шам-чиروқ ёниқлиги туради.

Шу, ичкара сағананинг атрофи ағина мармар панжара — парда билан ўралган. Унга ишланган безак-нақшлар шу қадар фусункорки, қўрган кишининг ақли шошиб қолади. Унинг ҳусусияти шундан иборатки, панжара ахлит мармар булаклардан ўйиб ишланган. Мақбаранинг ичи 8 бурчакли кенг хона бўлгани сабабли панжара — парда ҳам унга мос равишда 8 бурчакли қилиб ишланган. Унинг ҳошияларига ниҳоятда нафис гуллар ўйиб ишланган ва улarga қимматбаҳо тошлар қадалган. Шунинг айтиш кераки, панжара ва сағаналар ишланган гуллар беашида 60 хил қимматбаҳо ва аримқимматбаҳо тошлардан фойдаланилган.

Бу панжарани ясаганга 10 йил кетган экан! Айтишларича, у дастлаб соғ олтиндан ишланган бўлиб, вазин 420 кило бўлган ва қимматбаҳо тошлар қадалган экан. Баъзи маълумотларга қараганда, Шох Жаҳоннинг вафоти (1666 й.дан кейин, баъзи маълумотларга қараганда эса, ундан олдинроқ (1643 й.) бу олтин панжара олиб ташланиб, ўрнига мармар панжара ўрнатилган.

Мумтоз Маҳал сағанасининг устига ва ёнларига уста хаттотлар томонидан Қўриқон Қаришдан олтар ёзилган ҳамда нафис гуллар тасвирлари билан безатилган. Шох Жаҳоннинг сағанаси сал бошқа қарор — унинг ён-атрофида олталар ёзилмаган, балки бир-биридан антиқа гул шакллари ишланган.

Ушбу мақбара Мумтоз Маҳалга атаб қурилган бўлса, нега Мумтоз Маҳал деб эмас, балки Тож Маҳал деб аталади, деган савол туғилиши мумкин. «Мумтоз Маҳал»нинг маъноси «Саройнинг сараси»лигини юқорида айтиб ўтган эдик. Баъзи мутахассислар «Саройнинг сараси» дегани «Саройнинг тоғи», яъни «Тож Маҳал» деган маънони беради, дейишса, баъзилари бу номиинг келиб чиқишини бошқачароқ излайдилар. Уларнинг фикрича, «Тож» сўзи «Мумтоз» сўзининг ўзидан олтинган, яъни ушбу сўзнинг биринчи бўлими (Мум) вақт ўтиши билан тушиб қолган ва «э» билан «ж»нинг алмашсини келиши мумкинлигидан сўз охиридаги «э» товуши «ж» га айланган ҳамда «Мумтоз» сўзи «Тож» га айланган.

Хиндистон ҳукумати мазкур дурдонанинг сақланишига катта эътибор бериб келмоқда. Кейинги вақтда Агра шаҳри атрофида саноат корхоналарининг жадал ривожланиши билан атроф-муҳит кескин ифлосланди. Унинг Тож Маҳалга салбий таъсир қўрсатиши жамоатчиликни ташвишга солиб қўйди. Чунончи, мақбаранинг оппоқ мармари сарғиш тус ола бошлади, унинг йўлкалари ва бошқа жойларда ишлатилган қизғиш тош қўчиб, дарз кета бошлади.

Хиндистоннинг фахри бўлиши бу мақбарани сақлаб қолиш учун бутун чора-тадбирлар қўрилоқда. Масалан, ҳукумат шу мақсадда махсус комиссия тузди ва унинг қўрсатмалари асосида бир қатор ишлар амалга оширилди — Тож Маҳал атрофидида 250 га яқин майда кўйиш устаконалари ва цехларини бошқа ёққа қўчиришга қарор қилинди. Ўрнида қолганлари эса қўмир ўрнига газ ва электр энергиясидан фойдаланишга мажбур Уттар-Прадеш штатининг қарорига биноан, Агра шаҳрида қўмирда ишлатилган 2 та иссиқлик электр станциясини ёпиб қўйилди. Тож Маҳал яқиндан ўтадиган темир йўлларда паровозлар ўрифта дизель локомтивлар юрадиган бўлди, мақбарадан 500 метр атрофдаги жамини автомобиль ва автобуслар туради-ган жойлар анча узоқлаштирилди. Ушбу чора-тадбирлардан қўзланган мақсад битта — жаҳон меъморчилигининг дурдонасини яна асрлар давомида сақлаш, миллион-миллион кишиларни ундан баҳраманд қилишдир.

1992 йилнинг август ойида Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши раҳбарлари билан бўлган учрашувда Хиндистон Республикасининг Президенти Шанкар Дайал Шарма жаноблари ушбу мақолада тилга олинган обидалар ҳақида бундай деган эди:

«...Аксодларнингиз — Бобурийлар томонидан яратилган бетакдор меъморчилик санъати асарлари эса маданиятнинг фахрига айланиб қолган...»

Тугри ва ҳақорини баҳо! Бунга қўшимча қилиб шунинг айтиш мумкин, мазкур обидалар билан биз ҳам ҳақли равишда фахрланамиз.

Ансорибдин ИБРОҲИМОВ.

* Яхшилар ёди

КИМ ҚИЛСА ЭЛИГА ЯХШИЛИК ИНЪОМ...

Ўзбек адабиётининг фидойиси йирик адабиётшунос олим, драматург, филолог Фанлари доктори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Турсун Собиров туғилган бўлганида 70 ёшга қиради.

Тошкентдаги «Тешик қоп-қоқ» қабристонини ёнидан ҳар қанча ўтганимда, шу ерда мангулик уйқуда ётган тоғам — Турсунхўжа ака руҳига қўрун тиловат қиламан.

Йўлда давом этар эканман, тоғамни хотирлаш, у киши қолдирган катта абади мерос ҳақида ҳикоя қилиш, шу билан бироз бўлса қарздорлик ҳиссидан енгилишни истаги туғилди.

Турсун Собировнинг мен катта жанялари бўлган, Менинг волидан муҳтарам Муаззамхон Собиров шонининг биринчи синглидир.

Адабиётта қизиққанлигимни жузда эрта сезган тоғам менга алоҳида кўнгли қўйган эдилар. Онамиз Тошкентдан Турбатга узагилган. Ҳар сафар Тошкентга отаналарини қўгани, борганларида (бувамаб Собирхўжа эшон Собир таҳаллусли билан шетр ёганлар) шонр табият одам эдилар. Ўзбек классик адабиётини пухта билар эдилар. Аруз вазнини хурмат қилар эдилар. Бувим Тожки-отини ниҳоятда билимдои, зукко ўқимийли аёл эдилар мени ҳам бирга олиб кетардилар. Бувамабларнинг уйларида бизни доим қувонч билан қарши олишар, тоғамнинг қувончлари ниҳоятда чексиз бўлиб, дарров бизга атаб шетр тўқирдилар. Онам тоғамлардан 3 ёш кичик бўлсалар ҳам Турсун тоғам онамини хурматлаб Муаззам опа дердилар. Онама ақали ҳурмати жўш уриб: «Жияним шонр бўлди, худ до хоҳласа ўзим тарбиялайман» — дердилар.

Тоғам Турбат қишлоғига кўп ташриф буюрар, ҳар келганларида умр йўлдошлари Раҳбар опани ва ўғиллари, Султонмурод, Сандиқмурод, Дилбархон, Раънохон, бирга олиб келардилар. Унда бир оз ўтириб ҳол-аҳвол сўрашар, буюк авлиё Исмомл ота қабрини зиёрат қилишга ошқардилар. Сўнгра Исмомл ота (Хўжа Аҳмад Исхоний амакиваччи) қабрини зиёрат қилиб бўлганларидан сўнг, Турбат қишлоғининг «Қизил дехон» маҳалласидида — авлиё Исхон ота қабрини ҳам зиёрат қилиб, икки калима «Турсун» бағишлар эдилар.

«Исхон ота буюк авлиё, Ото-йининг акаси, Отои эса тенги йўқ шонр» — дер эдилар.

Исхон отанинг қабри ёнида катта бобомиз Эшонхўжа Мўминхўжа ўғилларининг қабри бор. Тоғам бувамабларнинг қабри устида қўзларидида ёш билан «Фотиха» ва «Ихлос» сураларини ўйир эдилар. Бувамаз Эшонхўжа ота ўз даврининг етук олими бўлганлар, араб, форс, немис, рус тилларини мукаммал билганлар. «Қабрлари йўқ бўлиб кетмаслик учун ёдгорлик ўрнатганимиз керак экан» — дердилар. Тоғам кўп ўтмай Тошкентдан уста олиб келдилар. Уста, тоғамнинг ўғиллари Султонмурод, Сандиқмурод ва мен ёдгорлик ўрнатдик. Мармар тошта тоғам шундай туртки битиб остига имзо чеккан эдилар.

Ким қилса, элига яхшилик инъом, Эл ичра қолдирур яхши деган ном. Эл олаб, дононинг ақлидан таълим Сўнг қабри устида эътида таъзим.

Ўтганларни ҳурмат қилиш, уларнинг руҳи олдига бош эгиш тоғамнинг энг ноёб ғазилларидан бири эди.

Турсун Собиров адабиётта жузда эрта қизиққан. Адабиёт оламида янги бўлоқ қаб кўч оғанида, у энди 19 баҳорини қарилган эди. 1941 йил унинг биринчи асари «Ленинград ёшларига Ўзбекистон ёшларидан» мактуби китоб бўлиб босил

